

УДК 811.111'38:82-3

СИНТАКСИЧНА КОНВЕРГЕНЦІЯ ЯК СТИЛІСТИЧНА РЕАЛІЯ (НА МАТЕРІАЛІ АВТЕНТИЧНОЇ ЕМОТИВНОЇ ПРОЗИ)

Ананьян Е.Л.

Донбаський державний педагогічний університет

У статті розглянуто конвергенцію як один із стилістично-потенційних синтаксичних ресурсів. Проаналізовано функції стилістичної конвергенції. Досліджено механізми використання однорідних членів речення на сторінках англomовного художнього тексту; відзначено їхні емотивно-експресивні можливості. Визначено потенціал стилістичного перелічення у здійсненні художньо-образної інтерпретації; реалізації глибокого та емкого опису або, навпаки, його конкретизації та уточнення; отриманні широкого узагальнення; створенні динамічності розповіді. Вивчено варіації стилістичного малюнку блоків однорідних членів речення, використаних авторами в автентичних художніх творах.

Ключові слова: синтаксична конвергенція, стилістична конвергенція, однорідні члени речення, емотивно-експресивний потенціал, художній текст.

Постановка проблеми. Аналіз художньої форми літературного твору вимагає від студента-філолога вивчення комплексу засобів та технік втілення художнього змісту, його структурного вираження. Однією зі складових художньої форми є саме художнє мовлення, мета якого не «поінформувати», а «створити словесний образ», «надати колоритності буттю, яким живе твір», «дати можливість реципієнту прожити художню дійсність, бути присутнім у ній». Художня єдність різних стилістичних прийомів слугує цій меті.

Беззаперечним є той факт, що стилістично марковані одиниці синтаксису посідають належне місце у створенні емотивної та емоційної потужності художнього мовлення. У цьому контексті влучною є думка сучасного науковця О. І. Ніколаєва: «Якщо лексика відображає знання людей про предмети, формує поняття (будь-яке слово – це завжди в певному сенсі розуміння предмета), то синтаксис відображає відношення між предметами та поняттями. ... У художній літературі в синтаксичній моделі та ж доля, що й у лексики: художнє мовлення спирається на норму, що склалася, але водночас цю норму розкитує та деформує, устанавлюючи якісь нові зв'язки» [4]. Одним з таких стилістично-потенційних синтаксичних ресурсів є конвергенція, що визначається як «засіб посилення виразності, що полягає в концентрації в якомусь окремому місці тексту пучка зображальних та виразних засобів, що беруть участь у реалізації однієї й тієї ж стилістичної функції» [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури засвідчив, що явище «конвергенція», зустрічаючись як у природничих, так і в гуманітарних науках, використовується у значенні «схожість», «зближення», «сходимість», «об'єднання», «рух у напрямку один до одного», «уподібнення» та «інтеграція» різних сутностей в одному «ареалі», «полі», в одній «площині» тощо. У лінгвістичному контексті «конвергенція» є «зближення або спів падіння двох і більше лінгвістичних сутностей» [3]. Сучасні лінгвістичні дослідження двопланово презентують вивчення конвергенції: з одного боку, науковці розглядають це явище як синтаксичну реалію, а з іншого – як стилістичну. Так, за визначенням І. В. Арнольд, синтаксична кон-

вергенція – це «група з кількох елементів, що співпадають за функцією, об'єднані однаковою синтаксичним відношенням до слова або речення, що їх підпорядковує» [1]. Оперуючи поняттям стилістичної конвергенції, науковці мають на увазі «скупчення в одному місці кількох стилістичних прийомів», при цьому в поняття «стилістичний прийом» вкладаються різні змісти [6]. Влучним є визначення, запропоноване дослідницею В. М. Малеванною, у якому синтаксична природа конвергенції представлена через стилістичний потенціал: «Синтаксична конвергенція являє собою комплексно синтактико-стилістичний прийом, що виникає в результаті сполучення кількох синтаксичних виразних засобів і стилістичних прийомів в одному контексті і характеризується багатокомпонентністю структури, поліекспліцитним характером синтактико-стилістичного виду міжфразового зв'язку між компонентами та єдністю стилістичної функції» [6]. Підкреслимо, що, беручи до уваги різні наукові бачення цього явища, у нашому дослідженні під двома або більше лінгвістичними сутностями, що прямують до зближення, розуміємо однорідні члени речення, які, інтегруючись один з одним, існують та діють у конвергентній зоні, тобто в реченні.

Мета статті – вивчити варіації стилістичного малюнку блоків однорідних членів речення, представлених на сторінках англomовної емотивної прози; дослідити функції стилістичної конвергенції та, використовуючи конкретний мовний матеріал, проаналізувати емотивно-експресивний потенціал конвергенції.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи механізми використання однорідних членів речення на сторінках художнього тексту, науковці відзначають їхні емотивно-експресивні можливості. У словниках лінгвістичних термінів визначення та тлумачення однорідних членів речення свідчить, що вони є «членами речення, які виконують однаково синтаксичну функцію, об'єднані однаковою відношенням до одного й того ж члена речення, пов'язані між собою сурядним зв'язком. Сурядний зв'язок знаходить своє вираження в сурядних сполучниках та інтонації перелічення або тільки в інтонації (безсполучникове поєднання однорідних членів). Інтонація перелічення виражається в однакової силі вимови однорідних членів, посиленому наголосі на кожному з них,

наявності єднальних пауз при відсутності сполучників або при їх повторенні» [17].

З погляду граматичної науки, у блоці однорідних членів його частини пов'язані між собою за змістом є семантичною цілісністю. За таких умов мовне значення блоку однорідних членів бачиться в однотипності понять, виражених однорідними членами [5]. Досліджуючи стилістичне застосування однорідних членів речення, науковці використовують синонімічні назви цього явища: стилістичне перелічення та синтаксична конвергенція. Потрапляючи до художнього тексту, однорідні члени речення вже не виконують свою граматичну функцію, що зводиться до перелічення лексичних одиниць, які відносяться до одного й того ж самого родового поняття.

Підкреслимо, що, оперуючи в художньому мовленні однорідними членами речення, автор посилює його експресивну виразність, відкриває великі емотивні можливості. Це стає можливим, оскільки стилістичну емність цього прийому можна вимірювати двома критеріями, що, у свою чергу, і дає таку емоційну потужність. Так, з одного боку, оформлюючи однорідні члени речення пунктуаційно, використовуючи при цьому безсполучниковість (асиндетон) чи багатосполучниковість (полісиндетон), автор відпрацьовує інтонаційний малюнок речення, надає йому гармонійності звучання, ритмічності. Саме через таке інтонаційне впорядкування стає можливим збагатити фразу емотивними відтінками, новими прихованими змістами. З іншого боку – блок однорідних членів речення можуть складати й самі стилістичні прийоми, як однорідної природи, наприклад, ряд метафор, епітетів, так і контамінація експресивних ресурсів, що належать до різних мовних рівнів.

Аналізуючи автентичні твори емотивної прози, спостерігаємо так звану «руйнацію» «семантичної вираженості» та «структурної дисциплінованості» ряду однорідних членів. Цей процес відбувається тоді, коли автор свідомо розриває ланки ланцюга однорідних членів і контамінує лексичними одиницями, наповненими іншою семантикою, що, на перший погляд, не можуть існувати та сприйматись у даному лексико-семантичному оточенні. Але це стилістично виправдано, бо утворюються «додаткові мовленнєві смисли, які руйнують його зовнішню однотипність, одномірність» [5]. Як результат, автор досягає більшої зацікавленості читача в даному моменті твору; поглиблюється осмислення написаного; загострюються емоції. Перелічення (*enumeration*) як стилістичний прийом дозволяє декодувати інтенцію автора; розкрити глибини емоційності контексту; актуалізувати змістовність та повноту презентації предметів, подій, обстановки, не використовуючи при цьому великі за об'ємом описи-дискриптиви.

Зазначимо, що стилістичне явище, представлене вище, розглядається науковцями у площині стилістичної конвергенції [2]. Сучасний науковець О. В. Іванова підкреслює, що конвергенція – це «співпадіння в одному місці пучка стилістичних прийомів, які беруть участь у єдиній стилістичній функції. Взаємодіючи, стилістичні прийоми відтіняють, висвітлюють один одного, і сигнал, який вони передають, не може пройти непоміченим. Термін і поняття конвергенції були введені Май-

клом Ріффатером. Конвергенції цікаві не тільки тим, що виділяють найбільш важливе в тексті, а й тим, що на основі зворотного зв'язку можуть служити критерієм наявності стилістичної значущості тих чи інших елементів тексту» [2]. І. В. Арнольд визначає стилістичне перелічення як «синтаксичну конвергенцію», яка є різновидом стилістичної конвергенції. На думку науковця, ефект синтаксичної конвергенції «може базуватися на семантичній неоднорідності синтаксично однорідних членів. Так, комічний або сатиричний ефект створюється так званим хаотичним переліченням, при якому в один ряд ставляться предмети дрібні, прозаїчні та піднесені, живі люди та абстрактні поняття, далеке та близьке» [1]. Отже, розкривається потенціал синтаксичної конвергенції презентувати різні інформаційні, семантичні, концептуальні, образні, емотивні та експресивні змісти в межах певного синтаксичного фрагмента. За таких умов можна спостерігати, як автор одночасно передає матеріал, значний за об'ємом та різний за своєю інформативністю.

Синтаксична конвергенція може бути створена однорідними додатками, означеннями, обставинами, прикладками, підметами та присудками, які можуть поєднуватися між собою за допомогою сполучників або, навпаки, демонструвати асиндетон. Конвергенцію також створюють підрядні речення у складі складнопідрядного речення, що відносяться до одного й того ж члена головного речення; безсполучникові складні речення, що складаються з ряду однорідних сурядних речень. На сторінках текстів автентичної емотивної прози дуже часто зустрічаються розгорнуті синтаксичні конвергенції, використання яких розраховане на отримання значно ширшого узагальнення. Автор також може звернутися до так званої «стилістичної техніки», коли синтаксична конвергенція ускладнюється іншими тропами та фігурами мовлення. За таких умов синтаксична конвергенція трансформується в стилістичну конвергенцію, функцією якої є акумулювання «в певній точці текста кількох різних стилістичних прийомів, експресивність яких складається при виконанні спільної стилістичної функції» [1].

Зазначимо, що стилістичний малюнок блоків однорідних членів речення може бути представлений як рядом синонімів та слів близької семантики, що дозволяє досягти підсилювальної функції; зіткненням антонімів, паронімів коли, руйнуючи звичну схожість однорідних членів речення, створюються додаткові відтінки смислу; антитезою, що з'являється в результаті співставлення антонімів.

Конвергенції як стилістичній реалії властиві різні функції. Так, використана в художньому мовленні, вона реалізує: по-перше, функцію виразності, що представлена наступними складовими: функція створення більшої наглядності образу; динамічна функція (функція динамічного зображення), що передбачає «зображення енергійності, стрімкості дії, події, швидкої зміни думки, предметів при сприйнятті дійсності»; «функція створення і/або посилення ефекту подовженості подій, що описуються»; «функція зображення несподіваності дії»; по-друге, характерологічну функцію – здійснюється мовленнєва характеристика суб'єкта розповіді (автора, опо-

відача) або персонажа; по-третє – емоційно-викремлююча функція – відбувається « посилення емоцій (почуттів, настрою), емоційної оцінки або емоційного стану (у тому числі афективного) суб'єкта розповіді або персонажа»; по-четверте – оцінно-характеристична функція, яка може існувати у двох проявах: негативно-оцінна та позитивно-оцінна; по-п'яте – функція актуального виділення компонента або компонентів речення; по-шосте – інтонаційно-ритмічна функція; по-сьоме – прийомоактуалізуюча функція («функція посилення конвергенції стилістичних засобів інших стилістичних прийомів») [6].

Проілюструємо матеріал, представлений вище, прикладами стилістично маркованих блоків однорідних членів з творів англомовної емотивної прози, використання яких надає можливість митцям слова здійснити художньо-образну інтерпретацію; реалізувати глибокий та ємкий опис або, навпаки, конкретизувати та уточнити його; отримати широке узагальнення; створити динамічність розповіді тощо.

«No, but *the intonation of his voice, and the movement of his supple, handsome body and the fine texture of his flesh and his hair, the slight arch of his nose, the quickness of his blue eyes* would easily take the place of poetry» [14].

«It is equally unlikely that Hilda remembers me; or that, with *her incomparable yellow hair, her white dance dress, her soft blonde flesh and her rare scent of wallflowers*, she once asked me to give her my opinion as a man» [8].

«She was small, with *a pretty little figure, with large grey eyes, a pale skin and soft, mouse-coloured hair*» [15].

«And he was a sight, too, with *his rum-painted nose and his red whiskers and elephant feet with leather sandals strapped to them*» [12].

«I don't know how long we worked for Don Jaime; but it was *through two or three rainy spells, eight or ten hair cuts, and the life of thee pairs of sail-cloth trousers*» [12].

«He had a *stiff knee, neck, and nerve*» [12].

«'You?' says I, 'What's the matter with you? Ain't *the courthouse jammed with everybody in town* waiting to honor the hero? And *two brass-bands, and recitations and flags and jags, and grub to follow waiting for you?*'» [13].

«He had seen her fair hair *in all kinds of light, in and out of doors, crowned in hats in succeeding fashions, bound with ribbon, decorated with combs, jauntily stuck with flowers ...*, and had never for one moment felt remotely attracted by her» [16].

«In fact he had none; *just enrolled a barrister, with literary aspirations, the world before him, no father or mother, and four hundred a year of his own*» [11].

«Great men are seldom over scrupulous in the arrangement of their attire; the operation of *shaving, dressing, and coffee-imbibing* was soon performed; and, in another hour, Mr. Pickwick, with *his portmanteau in his hand, his telescope in his greatcoat pocket, and his note-book in his waistcoat*, ... had arrived at the coach-stand in St. Martin's-le-Grand» [10].

«'The principal productions of these towns,' says Mr Pickwick, 'appear to be *soldiers, sailors, Jews, chalk, shrimps, officers, and dockyard men*'» [10].

«*The earth* was made for Dombey and Son to trade in and *the sun and moon* were made to give them light. *Rivers and seas* were formed to float their ships; *rainbows* gave them promise of fair weather; *winds* blew for or against their enterprises; *stars and planets* circled in their orbits, to preserve inviolate a system of which they were the centre» [9].

Висновки. Отже, досліджений матеріал засвідчив, що в автентичній емотивній прозі автор часто використовує стилістичне перелічення, яке виступає засобом детального та яскравого опису. Синтаксична конвергенція, виконуючи різні стилістично потужні функції, посилює виразність художнього мовлення, презентує контрасти змістів, надає фрагменту текста динамічності.

Список літератури:

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык: [учебник для вузов] / И. В. Арнольд. – [4-е изд.]. – М.: Флинта: Наука, 2002. – 384 с.: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bugabooks.com>
2. Иванова Е. В. Когнитивный аспект перевода стилистической конвергенции: дис. ... кандидата филол. наук: 10.02.20 / Елена Викторовна Иванова. – Уфа, 2006. – 194 с.: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dslib.net>
3. Комарова З. И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике: [учебное пособие] / З. И. Комарова. – М.: Издательство «ФЛИНТА», 2014. – 820 с.: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.com.ua>
4. Николаев А. И. Основы литературоведения: [учебное пособие для студентов филологических специальностей] / Алексей Иванович Николаев. – Иваново: ЛИСТОС, 2011. – 255 с.: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.listos.biz>
5. Семантика блока однородных членов: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://scicenter.online>
6. Стилистические особенности конвергенции: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://studbooks.net>
7. Хазагеров Т. Г. Общая риторика: курс лекций и словарь риторических фигур: Хазагеров Т. Г., Ширинина Л. С. – Изд-во Ростовского университета, 1994. – 190 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.livelib.ru>
8. Bates H. E. Love in a Wych-Elm: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.freeclassicebooks.com>
9. Dickens C. Dombey and Son: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.freeclassicebooks.com>
10. Dickens C. The Pickwick Papers: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.freeclassicebooks.com>
11. Galsworthy J. The Apple Tree: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.freeclassicebooks.com>
12. Henry O. The Day We Celebrate: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.freeclassicebooks.com>
13. Henry O. The Moment of Victory: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.freeclassicebooks.com>
14. Lawrence D. H. England, my England: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.freeclassicebooks.com>
15. Maugham W. S. A man with a Conscience: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.freeclassicebooks.com>

16. Waugh E. On Guard: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.freeclassicebooks.com>
17. <https://slovar.cc/rus/term>

Ананьян Э.Л.

Донбасский государственный педагогический университет

СИНТАКСИЧЕСКАЯ КОНВЕРГЕНЦИЯ КАК СТИЛИСТИЧЕСКАЯ РЕАЛИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ АУТЕНТИЧНОЙ ЭМОТИВНОЙ ПРОЗЫ)

Аннотация

В статье рассмотрена конвергенция как один из стилистически-потенциальных синтаксических ресурсов. Проанализированы функции стилистической конвергенции. Исследованы механизмы использования однородных членов предложения на страницах англоязычного художественного текста; отмечены их эмотивно-экспрессивные возможности. Определен потенциал стилистического перечисления в совершении художественно-образной интерпретации; реализации глубокого и емкого описания или, наоборот, его конкретизации и уточнения; получении широкого обобщения; создании динамичности повествования. Изучены вариации стилистического рисунка блоков однородных членов предложения, использованных авторами в аутентичных художественных произведениях.

Ключевые слова: синтаксическая конвергенция, стилистическая конвергенция, однородные члены предложения, эмотивно-экспрессивный потенциал, художественный текст.

Ananyan E.L.

Donbas State Pedagogical University

SYNTACTIC CONVERGENCE AS STYLISTIC REALITY (ON THE MATERIAL OF AUTHENTIC EMOTIVE PROSE)

Summary

In the article convergence as one of stylistically potential syntactic resources is elucidated. Functions of stylistic convergence are analyzed. The mechanisms of the use of homogeneous parts of the sentence on the pages of English literary texts are investigated; their emotive and expressive potentialities are emphasized. The potential of stylistic enumeration in performing artistic and imaginative interpretation; in realizing deep and voluminous description or vice versa, its concretization and more precise definition; in getting broad generalization; in creating dynamic narration is determined. The variations of stylistic pattern of blocks of homogeneous parts of the sentence used by the authors in authentic fiction are explored.

Keywords: syntactic convergence, stylistic convergence, homogeneous parts of sentence, emotive and expressive potential, literary text.